

VESA PUHAKKA

Yrittäjän persoonallisuus – miksi ja miten sitä kannattaa tutkia

1. Johdanto

Moderni yrittäjyystutkimus on noin 1930-luvulta lähtien pyrkinyt ymmärtämään minkälainen persoona yrittäjä oikein on (ks. Hébert ja Link 1989; Cuevas 1994; Gopakumar 1995). Tämä on tapahtunut viime vuosiin saakka pitkälti yrittäjän piirteiden selvittämisellä (vrt. Gartner 1990; Baron 1997) Pohjana tälle suuntaukselle on ollut uskomus, että yksilöllä, joka alkaa yrittäjäksi, on tietyt muista eroavat persoonallisuuden piirteet. Tavoitteena yrittäjyystutkimuksella on ollut täten selvittää, kuka yrittäjä on, jotta olisi voitu osoittaa, mitä yrittäjyys on. Kyseinen piirrelähestymistapa yrittäjän persoonallisuuteen on kuitenkin osoittautunut riittämättömäksi (Gartner 1988; Cooper, Dunkelberg ja Woo 1991). Piirteet eivät ole pystyneet erottamaan yrittäjiä esimerkiksi johtajista tai kapitalisteista.

Tällä vuosikymmenellä piirreorian vastareaktioksi on noussut persoonallisuuden käytäytymisnäkökulma (esim. Bygrave ja Hofer 1991; Gartner, Bird ja Starr 1992; Christensen,

Madsen ja Peterson 1994; Muzyka, de Koning ja Churchill 1997). Se vuorostaan ehdottaa, että yrittäjä on persoona, joka erottuu muista persoonista siinä, miten hän käyttäytyy. Yrittäjä olisi täten persoona, joka luo ja johtaa uusia liiketoimintoja eikä suinkaan yksilö, jolla on tietyt piirteet kuten ahkeruus, riskinottokyky ja itseenäisyys. Käyttäytymiseen perustuva ajatusmalli pohjaa paljolti kognitiiviselle näkemykselle persoonallisuudesta (ks. Mayer 1992).

Edellä esitelty kehitys yrittäjän persoonan tutkimisesta vastaa suuresti yleistä kehitystä persoonallisuuden tutkimisessa, joskin seuraten ajallisesti perässä varsinaista persoonallisuuden tutkimusta (ks. Dunderfelt, Laakso, Peltola, Vidjeskog ja Niemi 1993). Yrittäjyystutkimus lainaa siis ajatuksensa psykologian vastaavan tyyppisestä tutkimuksesta miettimättä syvemmin sopivatko ajatukset yrittäjyysviitekehukseen. Osittain tästä, ja etenkin siitä, että "huovataan ja soudetaan" eri näkemysten välillä, seurauksena on ollut se, että vieläköän olla yhtä mieltä siitä, kuka yrittäjä on ja mitä yrittäjyys on.

VESA PUHAKKA, Director of Research

University of Oulu, Department of Information Processing Science • e-mail: vpuhakka@tol.oulu.fi

DISCUSSION

Tämän artikkelin tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, minkälaista persoonallisuuden käsitettä tulisi käyttää yrittäjyystutkimuksessa pyrittäessä selvittämään minkälainen persoona yrittäjä on. Tavoite pyritään saavuttamaan tutkimalla ensin, mitä käsite persoonallisuus tarkoittaa. Toiseksi tarkastellaan, miten persoonallisuus on nähty eri persoonallisuuskoulukunnissa. Kolmanneksi havainnollistetaan, minkälaisia oletuksia eri koulukuntien taustalla on. Neljänneksi pohditaan yrittäjän persoonallisuutta käyttäen hyväksi aikaisempien lukujen tietoa persoonallisuudesta yleensä. Lopuksi esitetään yhteenveto ja johtopäätökset siitä, minkälaista persoonallisuuskäsitettä tulisi käyttää yrittäjyystutkimuksessa.

Artikkelin merkitys on siinä, että se auttaa tutkijoita hahmottamaan yrittäjän persoonallisuutta oikealla tavalla ja että tietous ehkä jaloistuisi joskus myöhemmässä vaiheessa yrittäjyyspersoonan kriittiseksi tarkasteluksi tieteellisen tutkimuksen muodossa. Nyt tilanne yrittäjän persoonallisuuden tutkimuksessa on se, että se on lähes kiellettyä, koska piirreteoreetikot eivät löytäneet ainoastaan yrittäjälle kuuluvia ominaisuuksia. Tämän vuoksi suurin osa yrittäjyystutkimusta on siirtynyt tutkimaan yrittäjän/yrittäjien/yritysten käyttäytymistä. Tutkijat eivät ole juurikaan miettineet sitä, että myös persoonallisuutta voi lähestyä monista muistakin teoreettisista lähtökohdista kuin piirreteoriasta. Käyttämällä muita persoonallisuuden teorioita yrittäjää voidaan ymmärtää syvällisemmin kuin tähän asti ja tuoda yrittäjyystutkimukseen moniulotteisemman kuvan yrittäjästä yksilönä. Yrittäjyys ei ole vain liiketoimintaa, tai sen aloittamista kuten se nykyään usein määritellään, vaan myös yrittävän yksilön persoonan uppoutumista, tai sitoutumista, yrittäjyystoimintaan. Ymmärtämättä toimintaa suorittavaa perusyksikköä

– yrittäjää – on erittäin vaikea ymmärtää myöskään yrittäjyyttä käyttäytymisenä (uutta liiketoimintaa luovana toimintana).

2. Persoonallisuuden käsite – mikä persoona on

Persoonallisuudelle käsitteenä ei ole yksiselitteistä määritelmää, koska ilmiö on hyvin monitahoinen ja sitä on tarkasteltu monista toisistaan paljonkin poikkeavista psykologian näkökulmista. Monitahoisuuden esimerkiksi Eskola (1985: 11–12) käsittää johtuvan siitä, että ihminen, tutkijakin, näkee persoonallisuuden käsitteen representaationa, symbolisena mallina todellisuudesta. Tällöin persoonallisuus ilmenee jokaiselle tutkijalle yksilönä eri tavalla, koska jokainen yksilö tulkitsee todellisuutta symbolisesti eri tavalla rakentaen toisistaan poikkeavia kuvia todellisuudesta, kuten esimerkiksi persoonallisuudesta. Persoonallisuus käsitteenä voidaan siis yleisimmällä tasolla ymmärtää representaatioksi todellisuudesta. Tällainen käsite auttaa ymmärtämään minkälaisesta ilmiöstä persoonallisuudessa on kysymys. Se ei kuitenkaan auta tutkijaa, eikä mitään, ymmärtämään persoonallisuuksien sisältöä eikä eroja. Tähän tarvitaan tarkempia määritelmiä. Tarkempia ja hyväksyttävämpiä määritelmiä voidaan omaksua alan tieteellisen yhteisön keskustelusta. Parhaat määritelmät persoonallisuudesta ovat oletettavasti täten alan auktoriteettien representaatiot.

Lukuisista alan auktoriteettien persoonallisuuden määritelmistä Dunderfelt, Laakso, Peltola, Vidjeskog ja Niemi (1993) ovat löytäneet kaksi pääsuuntaa: perifeerisen ja sentraalisen. Nämä suuntaukset perustuvat erilaisiin tulkitoihin ihmisen olemuksesta ja tutkimustavasta. Dunderfelt, Laakso, Peltola, Vidjeskog ja Niemi (1993) ehdottavat lisäksi, että on olemassa

kognitiivinen lähestymistapa, joka yhdistää edellä mainitut pääsuuntaukset. Perifeerinen lähestymistapa heidän mukaansa ymmärtää persoonallisuuden käsitteenä olevan erikseen analysoitavissa olevien fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten piirteiden tai kykyjen joukko (ks. myös Atkinson, Atkinson, Smith, Bem ja Nolen-Hoeksema 1995: 421, 447). Tällainen persoonallisuuden määrittely heijastaa ajatusta, että yksilön persoonallisuus saadaan täydellisesti selvitettyä, kun saadaan yksilöstä esille kaikki hänessä vaikuttavat piirteet ja se kuinka vahvasti kukin piirre vaikuttaa. Tällöin yksilöllä ei siis ole mitään ydinolemusta, vaan hän on erilaisten piirteiden summa – leikkauspiste piirteiden vuorovaikutuksessa.

Sentraalinen näkökulma määrittelee persoonallisuuden ihmisen ydinolemuksiksi. Persoonallisuus on täten näkyviä piirteitä syvemmällä oleva perusolemus, joka tekee elämänsä aikana yksilöstä ainutlaatuisen olennon (Dunderfelt, Laakso, Peltola, Vidjeskog ja Niemi 1993). Persoonallisuutta ei siis voi sentraalisen määritelmän mukaan ymmärtää erillisinä piirteiden summana, vaan persoonallisuus nähdään enemmän kuin osiensa summaksi.

Persoonallisuusmääritelmien ero on siinä, että perifeerinen määritelmä näkee persoonallisuuden summana, kun taas sentraalinen määritelmä ei tunnusta summaa olevan, vaan esittää, että persoonallisuus on jakamaton, syvempi ydin. Erilaisista näkemyksistään huolimatta ”koulukunnat” eivät silti ole niin ristiriitaisia kuin voisi luulla väittävät Dunderfelt, Laakso, Peltola, Vidjeskog ja Niemi (1993). He esittävät, että kognitiivinen persoonallisuusteoria näkee persoonallisuuden sekä ydinolemuksena että sen ympärillä olevina rakenteina. Ydinolemus on tässä näkemyksessä yksilön esikäsitteelliset, sanattomat kokemukset ja tiedot, ja ym-

pärillä olevat rakenteet psyykkisiä selviytymiskeinoja, maailmankuva ja minäkäsitys.

Yhteenvedon yllä esitetystä voidaan esittää, että parhaat ja käytetyimmät persoonallisuuden representaatiot voidaan operationalisoida seuraaviksi määritelmiksi: (1) persoonallisuus on yksilön piirteiden summa, (2) persoonallisuus on yksilön sisäinen ydinolemus ja (3) persoonallisuus on yksilön ydinolemuksen ja sen ympärillä olevien maailmankuvan, minäkäsityksen ja selviytymiskeinojen kokonaisuus. Mitä näistä määritelmistä sitten käyttää, riippuu tutkijan oletuksista todellisuudesta, yksilöstä, tiedosta ja tutkimustavasta.

Kognitiiviseen persoonallisuuskäsitykseen viittaa Eskolan (1985: 71) näkemys persoonallisuudesta: *”persoonallisuus ei ole mikä tahansa satunnaisesti koostunut ominaisuuksien kombinaatio, variaabelijoukko, vaan elämänpäämäärien ympärille integroitunut toimintapyrkimysten joukko”*. Elämänpäämäärällä Eskola (1985: 64) tarkoittaa yksilön konkreettisia päämääriä elämässä. Ne voidaan tulkita elämän syvimmiksi pyrkimyksiksi, jotka ovat esitietoisia ja joita kohti pyrimme tiedostamattamme täysin miksi. Elämänpäämäärien ympärille integroituneet toimintapyrkimykset Eskola (1985: 65) kuvaa säännöiksi siitä, miten yksilön tulee elää, jotta hän pääsee elämänpäämääriinsä. Persoonallisuuden termin Eskola (1985: 163) haluaa laajentaa vielä elämäntavaksi. Tällä hän tarkoittaa, että yksilön persoonallisuus on hänen elämäntapansa, joka koostuu elämänpäämääristä ja säännöistä päästä niihin. Kyseisen kaltaisella persoonan määrittelyllä Eskola (1985) osoittaa, että hänen mielestään persoonallisuutta ei voi tarkastella piirteiden summana, vaan lähtökohtana tulee olla ydinolemus, jonka hän muotoilee elämänpäämääräksi. Eskola ei kuitenkaan tyydy pelkästään ydinolemuksen, kos-

DISCUSSION

ka hän esittää, että on sääntöjä, joilla vasta ydinolemus toteutuu. Eskolan säännöt voidaan nähdä kognitiivisen mallin selviytymiskeinoiksi, maailmankuvaksi ja minäkäsitykseksi. Eskolan (1985) kehittämä persoonallisuuskäsitys siis vahvistaa kognitiivista näkemystä persoonallisuuteen.

Mikä persoona sitten on? Käyttäen sekä Eskolan (1985) että Dunderfeltin, Laakson, Peltolan, Vidjeskogin ja Niemen (1993) esittämiä näkemyksiä persoonallisuuden käsitteestä voidaan väittää, että persoonallisuus koostuu ydinminästä, minäkäsityksestä, maailmankuvasta ja selviytymiskeinoista. Ydinminä on persoonallisuuden lähtökohta koostuen yksilön perimmäisistä päämääristä elämälle – mitä tavoittelen. Minäkäsitys puolestaan on yksilön oletukset itsestään toimivana persoonana – miten minä voin toteuttaa tavoitteeni. Maailmankuva on yksilön oletukset ulkoisesta ympäristöstä toiminnan viitekehystenä – miten ympäristö vaikuttaa minun toimintaani. Selviytymiskeinot ovat yksilön elämänpäämäärien, minäkäsityksen, ja maailmankuvan perusteella oppimia käytännön sääntöjä toimia ympäristössään tavoitteitaan kohti – miten toimin. Näistä kaikista osa-alueista muodostuu persoonallisuus – se mikä minä olen. Persoonallisuus voidaan siis tämän hetken tietämyksen valossa parhaiten kuvata kognitiivisen näkemysten kautta ydinminän ja sen ympärillä olevien psyykkisten rakenteiden muodostamaksi järjestelmäksi, jonka tehtävänä on elämänpäämäärien toteutus elämänpäämääriä asemoivien minäkäsityksen ja maailmankuvan sekä elämänpäämääriä toteuttavien sääntöjen avulla

3. Persoonallisuuden koulukuntia – miten persoona on nähty

Persoonallisuuden tutkimisen koulukunnat ovat hyvin erilaisia verrattuna toisiinsa. Tähän on syynä koulukuntien luojien ja heidän ”jälkeläistensä” eroavaisuudet mm. tutkimustaustassa ja vallinneesta tiedon tasosta sillä ajan hetkellä. Eskolaan (1985) ja Dunderfeltiin, Laaksoon, Peltolaan, Vidjeskogiin ja Niemeen (1993) tukeutuen persoonallisuuden tutkimisen historialta on löydettävissä seuraavat koulukunnat: temperamentti- ja luonnetypologiat, psykodynaaminen persoonallisuusteoria, piirreteoria, humanistinen teoria, behavioristinen teoria sekä kognitiivinen teoria. Seuraavassa kuvataan näitä koulukuntia tarkemmin.

Temperamentti- ja luonnetypologiat. Kyseiset typologiat olivat ensimmäisiä yrityksiä ”tieteellisesti” tarkastella yksilön persoonaa. Persoonallisuuden tutkimisesta nykyisestä näkökulmasta katsoen ei ollut kuitenkaan vielä kyse, koska temperamentti ja luonne nähdään persoonallisuuteen liittyviksi ilmiöiksi, mutta eri asioiksi kuin persoonallisuus. Temperamentti on yksilön varhaislapsuudessa kehittyvä reaktio- ja käyttäytymistapa, joka perustuu biologiseen ja geneettiseen perimään. Luonne puolestaan on kohtuullisen pysyvä, ulospäin näkyvä ja ”luonteenomainen” käyttäytymistapa (Eskola 1985: 12–13; Dunderfelt, Laakso, Peltola, Vidjeskog ja Niemi 1993: 15). Varhaisimmat typologiat pyrkivät Eskolan (1985: 15–21) mukaan ihmisen ulkoisen olemuksen kuten esimerkiksi ulkonäön käyttäytymisen perusteella rakentamaan luokitteluja, typologioita ihmisen persoonasta. Esimerkkinä tästä voidaan esittää Kretschmerin typologia, jossa hän erottaa (1) hoikan leptosomisen ruumiin rakenteen ja siihen liittyvän sisäänpäin kääntyneen skitsotyymin luonteen,

(2) atleettisen rakenteen ja siihen kytkeytyvän hitaan sitkeän viskoosisen luonteen sekä (3) pyöreän pygmisen rakenteen ja siihen liittyvän ulospäin kääntyneen syklotyymisen luonteen. Temperamentti- ja luonnetypologiat heijastavat perifeeristä persoonallisuuden määrittelyä.

Psykodynaaminen persoonallisuusteoria.

Kyseinen persoonallisuusnäkökulma perustuu Sigmund Freudin luomaan psykoanalyysiin ja sen keskeinen ajatus on, että persoonallisuus on psyykkisten voimien dynaaminen järjestelmä. Freud loi persoonallisuudesta strukturalistisen mallin, jossa persoona muodostuu idistä, egosta ja superegosta. Id toimii tiedostamattomalla tasolla psyykkisenä energiana, joka panee ihmisen tekemään mitä tekee. Id pyrkii tuomaan yksilölle mielihyvää tyydyttämällä kaikki hänen halunsa ja tarpeensa. Ego vuorostaan toimii tietoisella tasolla tasoittaen idin halut ja tarpeet sekä superegon rajoitteet sosiaalisesti hyväksyttävälle tasolle. Ego pyrkii siis noudattamaan sosiaalisia normeja ja mukauttamaan yksilön yhteiskunnan jäseneksi. Superego toimii idin ja egon välissä esitietoisella tasolla sisältäen kulttuurin sääntöjä, arvoja, normeja ja käyttäytymissääntöjä. Superego pyrkii toimimaan yksilön omatuntona rajoittaen idin haluja ja kontrolloiden egon toimintaa. Id on siis yksilössä halua va lapsi, ego järkevä aikuinen ja superego rajoittava vanhempi. Psykodynaaminen teoria määrittelee persoonallisuuden sentraalisesti, joskin siinä näkyy myös perifeerisiä ja kognitiivisia piirteitä. (Dunderfelt, Laakso, Peltola, Vidjeskog ja Niemi 1993: 64–65)

Piirreteoria. Edellä esitetyt temperamentti- ja luonnetypologiat ovat olleet esikuvia piirreteorian kehitykselle, joten piirreteoriassakin tavoitteena on luoda tyyppiluokkia, kun tutkitaan, mitkä suhteellisen pysyvät reaktio- ja toimintatavat (piirteet) ovat kussakin yksilössä hal-

litseviä. Differentiaalipsykologian uranuurtajien Cattelin ja Eysenckin töiden pohjalta on pystytty identifioimaan viisi peruspiirrettä: ulospäin suuntautuneisuus, ystävällisyys, tunnollisuus, tasapainoisuus ja avoimuus/sivistyneisyys. Piirreteoreetikoiden keskuudessa näiden piirteiden uskotaan pystyvän erottamaan persoonallisuudet toisistaan, jos kyseisiä piirteitä etsitään pätevien testien avulla. Piirreteorian ongelmana on se, että varmaa todistetta yllä olevien peruspiirteiden olemassa olosta tai erotellukyvystä ei vielä ole. Piirreteorian persoonallisuuskäsitys on perifeerinen. (Dunderfelt, Laakso, Peltola, Vidjeskog ja Niemi 1993: 73–77)

Humanistinen teoria. Humanistinen psykologia tutkii yksilön subjektiivista kokemusta ja arvostaa yksilön ja yksilöllisyyden kehitystä. Persoonallisuutta ei siis voida piirreteorian tapaan luokitella ulkoapäin. Rogersin mukaan persoonallisuuden tärkein tekijä on minuus, hänen olemuksensa ydin. Toinen persoonallisuuden rakennetekijä on ihanneminä, joka muodostuu ajatuksista ja tavoitteista, minkälainen hän haluaa olla (vrt. Eskola 1985: 64–65). Liikkeelle panevaksi voimaksi minuudesta kohti ihanneminää Rogers näkee itsensä toteuttamisen motivaation. Humanistinen teoria näkee persoonallisuuden siis minuudeksi, ihanneminäksi ja näiden väliseksi kuiluksi, jonka täyttää itsensä toteuttamisen motivaatio. Humanistinen persoonallisuuskäsitys on erittäin sentraalinen. (Dunderfelt, Laakso, Peltola, Vidjeskog ja Niemi 1993: 81–83)

Behavioristinen teoria. Tämän koulukunnan mukaan kaikki ihmisen sisäiset kokemukset tulee selittää fysiologisin keinoin tai mitattavissa olevan käyttäytymisen avulla. Persoonallisuudella ei täten ole sisäistä kokemisen arvoa eikä siinä yksilöllä ole mitään erillistä, näkymätöntä minuutta. Behavioristien mukaan perso-

DISCUSSION

nallisuus muodostuu ulkoisten oppimistapahtumien kautta. Behavioristit määritellään persoonallisuuden näkevät sen perifeerisesti. (Dunderfelt, Laakso, Peltola, Vidjeskog ja Niemi 1993: 87)

Kognitiivinen teoria. Kognitiivinen psykologia kehittyi vastapainoksi behaviorismin ulko kohtaisuudelle. Kognivistit havaitsivat, että ihminen valikoi, työsti ja muokkasi ärsykeitä eikä täten ollut behavioristisen oppien mukaan ärsykkeiden johdattama. Kognitiivinen persoonallisuusteoria pohjaa ajatukseen, että ihminen on itseään säätelevä organismi. Tässä organismissa on ydinminä, joka muodostuu yksilön varhaisista perusskeemoista itsestään, ympäristöstään sekä tunteistaan. Kielellisten ja käsitteellisten kykyjen alkaessa kehittymään syntyvät minärakenteen ulkokehät, joihin kuuluu asenteet ja käsitykset minästä sekä kuva maailmasta, joiden mukaan yksilö tulkitsee tietoa ja suuntaa toimintaa. Minäkäsityksen ja maailmankuvan perusteella yksilö luo uloimmaisen ulkokehän eli sääntöjä, joiden pohjalta kokemukset analysoidaan ja prosessoidaan. Minärakenteen ulkokehien ja ydinminän väliin jää vielä suoja vyöhyke, jossa ovat minärakenteen puolustusmekanismit eli defenssit ja ihanneminän ylläpitämiseen liittyvät keinot. Persoonallisuus rakentuu täten *”monitasoiseksi itseään sääteleväksi järjestelmäksi, jonka perustehtävä on ylläpitää minuuden eheyttä ja varmistaa minuuden jatkuvuus ja kehitys”* (Dunderfelt, Laakso, Peltola, Vidjeskog ja Niemi 1993). Kognitiivinen teoria määrittelee persoonallisuuden perifeerisen ja sentraalisen määritelmän yhdistävästi.

Persoonallisuuden koulukunnat on esitetty yllä aikajärjestyksessä. Niistä on havaittavissa, että seuraava kehitysvaihe on aina sisällyttänyt edelliset teoriat sisäänsä ja vienyt käsitystä persoonallisuudesta eteenpäin pikkuhiljaa

tietämyksen lisääntyessä ihmisestä eri aloilla. Temperamentti- ja luonnetypologiat näkivät persoonallisuuden havaittavien ruumiin- ja luonteenlaatuojen yhdistelminä. Psykodynaaminen teoria pitää persoonallisuutta psyykkisten voimien vuorovaikutuksena. Piirreteoriat ymmärtävät persoonallisuuden viiden peruspiirteiden erilaisina yhdistelminä. Humanistisen teorian mukaan persoonallisuus koostuu ydinminästä ja ihanneminästä. Kognitiivinen teoria näkee persoonallisuuden järjestelmäksi, jossa ydinminän ja psyykkisten ulkorakenteiden tehtävä on suojella ja kehittää minuutta.

Koulukunnista samaan ”klaaniin” kuuluvat temperamentti- ja luonnetypologiat, piirreteoria sekä behaviorismi. Ne kaikki olettavat, että persoonallisuus on ulkoisten piirteiden havaittava kokonaisuus. Täten ne näkevät persoonallisuuden perifeerisesti. Kaikkien näiden koulukuntien ajatusmaailman tausta on temperamentti- ja luonnetypologioissa ja luonnontieteellisessä ajattelussa. Psykodynaamisen, humanistisen ja kognivistisen teorian oletus on, että ihmisellä on ydinolemus, joka samalla on persoonallisuuden ydin ja lähtökohta. Perusnäkökulma persoonallisuuteen on siis sentraalinen, vaikka kognitiivinen teoria pyrkiikin ottamaan huomioon myös perifeerisen lähestymistavan. Nämä teoriat tarkastelevat ihmistä yksilönä sisältäpäin ymmärtäen. Niiden ajattelumaailmassa on paljon humanistista taustaa. Perifeerisen ja sentraalisen persoonallisuusnäkökuvan erot ovat niin huomattavat, että niiden soveltajilla täytyy olla vaikeuksia ymmärtää toisiaan rajojen yli. Näiden täytyy ”riidellä” keskenään, mikä sinänsä on vain hyväksi tieteen kehitykselle, sillä keskustelun kautta tietämys persoonallisuudesta lisääntyy. Yllä olevan perusteella havaitaan myös, että yrittäjän persoonallisuutta on tutkittu enimmäkseen perifeerisesti,

mikä ainakin osittain on aiheuttanut sen, että ymmärrys yrittäjän persoonasta on jäänyt hyvin pinnalliseksi.

4. Persoonallisuusteorioiden oletukset – mitä on todellisuus, ihminen, tieto ja tutkimustapa

Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti perifeerisen, sentraalisen ja yhdistävän persoonallisuuskäytännön oletukset todellisuudesta, ihmisestä, tiedosta ja tutkimustavasta. Perifeerisessä näkökulmassa todellisuus on yksilön ulkopuolella oleva todellisuus. Todellisuus ymmärretään yksilöstä riippumattomaksi ja ihmisen oletetaan olevan vain toimija ulkopuolisessa todellisuudessa. Ihminen perifeerisessä näkökulmassa nähdään passiiviseksi luonnonlakien toteuttajaksi, jolla ei ole omaa vapaata tahtoa tehdä elämästään haluamansa kaltaista. Uskomus ihmisestä on se, että ihminen toimii biologisten ja sosiaalisten lakien hallitsemassa ja yksilöllä ei ole kykyä punnita asioita näistä vapaasti. Tieto kyseisessä näkökulmassa nähdään havaittavina olevina luonnonlakeina. Tieto kytetään tämän ajattelun mukaan kokoamaan yleistettäväksi malleiksi luonnon toiminnasta. Tutkimustapa, jota sovelletaan perifeerisen persoonallisuuden tutkimiseen on nomoteettinen. Tavoitteena tällöin on tutkia aikaisemmasta teoriasta johdettuja hypoteeseja kvantitatiivisesti analysoiden. Tämä on johtanut lukuisten persoonallisuustestien ja psykometristen menetelmien kehittämiseen.

Sentraalinen näkökulma persoonallisuuden näkee todellisuuden yksilön muodostamana henkilökohtaisena näkökulmana todellisuudesta. Tällöin jokaisella ihmisellä on oma todellisuutensa eikä täten yksilön ulkopuolista todellisuutta suoranaisesti ole. Ihmisen sentraalinen persoonallisuuskäytännön ymmärtää itseoh-

jautuvaksi olennoksi. Ympäristö ja luonnonlait eivät siis ohjaa ihmisen toimintaa, vaan ihminen itse. Ihminen on tällöin "oman onnensa seppä" eikä suinkaan "yhteiskunnan armoilla". Tieto sentraalisen näkökulman vallitessa on pirstaleista, jokaiselle yksilölle ominaista ja erilaista. Tietoa tulee siis ymmärtää tulkitsemalla yksilön maailmaa eikä etsimällä yleistettävissä olevia luonnonlakeja. Tutkimusote on ideografinen, mikäli persoonallisuustutkimuksen lähtökohdaksi valitaan sentraalinen näkökulma.

Yhdistävälle, kognitiiviselle persoonallisuuskäytännön todellisuus ei pelkästään ole yksilön ulkoinen tai sisäinen. Todellisuuskäytännön voisi kuvata niin, että uskotaan, että on olemassa ulkopuolinen, yksilön tulkinnasta riippumaton todellisuus, mutta yksilöt tulkitsevat tätä reaalitytodellisuutta kukin omalla tavallaan ja toimivat oman tulkintansa pohjalta. Ihminen nähdään olennoksi, joka on monien biologisten ja sosiaalisten lakien ohjaama, mutta jolla kuitenkin on vapaa mahdollisuus ja kyky toimia kohti omia päämääriään. Tietoa on siis kaksitasoista: Ensinnäkin on olemassa yleisiä luonnonlakeja, jotka pätevät kaikkiin ihmisiin, mutta on myös syvempää yksilökohtaista tietoa, joka pätee ainoastaan tarkasteltavaan yksilöön. Tutkimusote voisi olla siis konstruktivinen.

5. Yrittäjän persoonallisuus – miten sitä kannattaisi tarkastella

Virhe yrittäjyystutkimuksessa on ollut se, että yrittäjyyspersoonaa on tutkittu perifeerisesti eikä sentraalisesti tai molempia suuntauksia yhdistäen. Tätä on tapahtumassa vasta nyt. Huolestuttavaa nykyisestä kehityksestä huolimatta on se, että alan auktoriteetit ovat tulleet päätelmään, että yrittäjyyspersoonallisuutta ei ole (esim. Gartner 1988) ja että yrittäjyys tulee mää-

DISCUSSION

ritellä toiminnan kautta. Yrittäjyyspersoonallisuutta on kuitenkin mahdollisuus tutkia ja yrittäjyys voidaan määritellä myös heidän persoonallisuutensa kautta. Tällöin se tulee kuitenkin määritellä laajemmin psyykkisten toimintojen kokonaisuudeksi. Tätä kautta voidaan lähteä selvittämään, mikä on yrittäjälle ominainen persoonallisuus. Yrittäjän persoonallisuutta tulisi tutkia myös ideografisesti eikä vain nomoteettisesti erilaisin testein kuten tähän asti on tehty. Tästä syystä yrittäjyyspersoonaa ei tunneta. On mentävä yrittäjän luo, elettävä hänen kanssaan ja opittava, minkälainen yrittäjäpersoonaa on. Sitä ei voi selvittää testein, vaikkakin ne osittain selventävät kuvaa.

Yrittäjäpersoonan tutkimus on menossa kohti kognitiivista persoonallisuuden käsitystä. Puute tässä tällä hetkellä on kuitenkin se, että tutkitaan vain yrittäjän selviytymiskeinoja ja sääntöjä, joiden vallitessa hän toimii kuten toimii. Tämäkin on tietenkin edistystä verrattuna piirrelähestymistapaan, mutta jos tyydytään tähän ei koskaan tulla ymmärtämään yrittäjästä muuta kuin hänen "pintapersoonallisuutensa". Yrittäjän persoonallisuuden selvittäminen kaippaa syvempää ymmärrystä myös ydinminästä, minäkäsityksestä ja maailmankuvasta. Yrittäjän persoonallisuuden tutkimus kaippaa kokonaisuuden ymmärtämistä ja kokonaiskäsityksen luomista.

Tässä artikkelissa ehdotetaan, että yrittäjäpersoonan tutkimisen lähtökohdaksi otettaisiin kognitiivinen persoonallisuuskäsitys. Tällöin yrittäjän persoonallisuus on yksilön ydinolemuksen ja sen ympärillä olevien maailmankuvan, minäkäsityksen ja selviytymiskeinojen kokonaisuus. Kognitiivinen persoonallisuuskäsitys olisi paras lähtökohta, koska se on viimeisin, kokonaisvaltainen ja laajin näkökulma. Kognitiivinen näkökulma vaatisi yrittäjän ydinmi-

nän, minäkäsityksen, maailmankuvan ja selviytymiskeinojen tutkimista yhdessä ja erikseen. Tavoitteena tulisi olla holistisen näkemyksen luominen yrittäjän persoonallisuudesta. Perusoleukset olisivat seuraavat: Yrittäjä toimii reaalityodellisuudessa, jonka hän tulkitsee omalla tavallaan. Ihmisenä hänellä on tiettyjä biologisia ja sosiaalisia ominaisuuksia, joille hän ei voi mitään, mutta niistä huolimatta hän voi itse määrätä, mitä hän elämässään tekee. Tieto yrittäjästä on sekä kaikkiin yrittäjiin sovellettavaa että vain yhdelle yrittäjälle ominaista. Tutkijan tulee selvittää mikä tieto on mitäkin. Edellisten oletusten perusteella paras tutkimustapa yrittäjän persoonan tutkimiseen on konstrukttiivinen tutkimusote. ■

Lähdeluettelo

- ATKINSON R., R.C. ATKINSON, E. SMITH, D. BEM & S. NOLEN-HOEKSEMA** (1995). *Hilgard's Introduction to Psychology*. Orlando, FL: Harcourt.
- BYGRAVE, W. & C. HOFER** (1991). Theorizing about entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice* 16:2, 13–22.
- CHRISTENSEN, P.S., O.O. MADSEN & R. PETERSON** (1994). Conceptualizing entrepreneurial opportunity identification. In: *Marketing and Entrepreneurship: Research Ideas and Opportunities*. Ed. G. Hills. Westport, CT: Greenwood Press.
- COOPER, A., T. DUNKELBERG & C. WOO** (1991). The development and interpretation of entrepreneurial typologies. *Journal of Business Venturing* 6:2, 93–114.
- CUEVAS, J.** (1994). Towards a taxonomy of entrepreneurial theories. *International Small Business Journal* 12:4, 77–78.
- DUNDERFELT, T., J. LAAKSO, R. PELTOLA & J. VIDJESKOG** (1993). *Psykologia 5: Yksilöllinen ihminen*. Porvoo: WSOY.
- ESKOLA, A.** (1985). *Persoonallisuustyypeistä elämäntapaan*. Juva: WSOY.
- GARTNER, W.** (1988). Who Is an Entrepreneur? Is the Wrong Question. *American Journal of Small Business* 12:4, 11–32.
- GARTNER, W.** (1990). What are we talking about when we talk about entrepreneurship. *Journal Of Business Venturing* 5:1, 15–28.

- GARTNER, W., B. BIRD & J. STARR** (1992). Acting as if: differentiating entrepreneurial from organizational behavior. *Entrepreneurship Theory and Practice* 16:3, 13–21.
- GOPAKUMAR, K.** (1995). The entrepreneur in economic thought: a thematic overview. *Journal of Entrepreneurship* 4:1, 1–17.
- HÉBERT, R. & A. LINK** (1989). In search of the meaning of entrepreneurship. *Small Business Economics* 1, 39–49.
- MAYER, R.E.** (1992). *Thinking, Problem Solving, and Cognition*. New York: W.H. Freeman and Company.
- MUZYKA, D., A. DE KONING & N. CHURCHILL** (1997). On transformation and adaptation: building the entrepreneurial corporation. *Working Papers* 97/100/Ent. Fontainebleau Cedex: Insead.